

**MEZŐKOMÁROM
ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY**

(Az 1940 évi fénykép Takács Károly tulajdona.)

**VIRÁNYI ÉPÍTÉSZ STÚDIÓ KFT
ARCHEOSZTRÁDA KFT.
2004. SZEPTEMBER**

Mezőkomárom a Mezőföld nyugati peremén, a Sió partján fekszik. Nevének előtagja földrajzi helyzetére utal, a szláv eredetű komárom „szúnyogost” jelent. A település fejlődését, közigazgatási hovatartozását földrajzi fekvése határozta meg. A Nádor-csatorna és Sió közti, északnyugati irányba nyitott, mocsarakkal szabdalta kistájon Mezőkomárom átkelőhely volt Veszprém és Somogy megye felé. Erre utal 16.századi neve – Saar Komar – és a 17.században a Révkomárom elnevezés is. Mai neve a 18.században állandósult.

A község területe már évezredek óta lakott. Alsóhegyen az újkőkorból, az i.e. 4.évezredben a dunántúli vonaldíszes kerámia népéhez tartozó települést tártak fel a régészek. A kora bronzkori település házai a nagyrévi kultúrát képviselik. A késő vaskorban a község területén kelták éltek. A római korban itt vezetett át az a főútvonal, amely Pécs felől a Balatont megkerülve fordult Győr felé, s érte el a birodalom nyugati határvidékét.

A római kori település Visnyemajor területén volt, de településmaradványokat találtak Alsó-hegyen, Csókás-hegyen, a téglaegetőnél is. Római temetők voltak Aranyhegyen, Közép-hegyen, Sír-hegyen.

Mezőkomárom területe a honfoglalás korában a fejedelmi törzs szállásterületének nyugati vége, melyet az államalapítást követően besenyők védtek az esetleges betolakodóktól. A középkori falu a mai községtől délre, a Sió mellett feküdt. Okleveleinkben először Somogy megye rovásadó összeírásában említik 1536-ban. A 16-17.században a török hódoltsági sávjába esett, egy időre el is néptelenedett, de a Tolna megyei Némethi helység lakói újjáépítették. 1661-ben református prédikátora van, katolikus plébániáját 1724-ben szervezik meg.

A 18.században a herceg Batthyányi család egy birtokközpontja, amely 1757-től kezdve 4 országos vásárt tart és mezővárosi ranggal dicsekedhet.

1870-től öröklődés útján kerültek a Gróf Draskovics család kezére.

Jelentősebb iparos réteggel a 18.század közepétől találkozunk. A lakosság nagyobb része a jobbágyfelszabadítás után is a mezőgazdaságból élt. Nőtt a külterületi puszták száma, 1870-ben már a lakosság egyharmada élt külterületen: Kenyérmező-, Tisztavíz- és Szentmihályfa-pusztán. A mezőgazdasági munkaerőfelesleg egy részét Trianon után a környék üzemei szívták fel.

Az árutermelő paraszti gazdaságok sikeres korszerűsítést hajtottak végre és megtartották versenyképességüket. A helyi termelésre szerveződött 1920-ban Nagy János tejüzeme, a következő évtizedben a tejszövetkezet. A gabonafelvásárlást a Futura központ végezte, az értékesítést a mezőhídvégi vasútállomáshoz vezető út megépítése és átadása – 1926 – segítette elő. Az 1893-ban alapított Baranyai-féle gépgyár a tágabb régió vaskereskedés

szükségletét is kielégítette. Az uradalom gőzmalmot, fűrészüzemet, téglagyárat működtetett.

A földéhséget 1919-ben a pusztaszentmihályfai nagybirtok felosztása, majd az 1945-ös földreform szüntette meg.

A településen országos védelem alatt álló műemlék a katolikus templom és egy lakóház.

A település központi részén található – a történeti fejlődés során kialakult sajátos településszerkezetet őrző – területen helyi területi védelem indokolt. Itt a kialakult utcahálózat, telekstruktúra, beépítési mód és épülettömegek megtartása, illetve – fejlesztés esetén – az ezekhez való igazodás és illeszkedés biztosítandó. A terület helyrajzi szám szerinti felsorolását a helyi építési szabályzat 2.sz. melléklete tartalmazza.

Helyi védelemre érdemes építészeti érték a református templom, több lakóház, gazdasági épület, présház és kereszt.

A helyi jelentőségű művi értékeket a szabályozási tervek, tételes felsorolásukat a helyi építési szabályzat 2. számú melléklete tartalmazzák.

A helyi védett épületekkel kapcsolatos szabályokat külön önkormányzati rendelet állapítja meg, melyben az egyéb előírások és a lehetséges önkormányzati támogatások mellett a védett értékek hasznosításának lehetőségeit is (pl. lakófunkció, vendégház, műterem, műhely, lovas turizmus fogadóhelye, stb.) is meg kell határozni.

A település területén 15 db nyilvántartott régészeti lelőhely található. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarésze régészeti érdekű területként tartja szükségesnek kezelni a teljes belterületet, a Cinca-Cyíkgát-patak és a Kutasi-patak (Tisztavíz) melletti dombok, valamint a patak völgyeket kísérő kiemelkedéseket a vízfolyások melletti 4-500 m-es sávban, ahol elsősorban az enyhébb lejtőkön várható régészeti leletek illetve lelőhelyek előkerülése. Ezeket a területeket a településszerkezeti és a szabályozási tervek tartalmazzák.

A település fejlődése és az idegenforgalmi vonzerő erősítése szempontjából fontos feladat a helyi építészeti értékek megóvása, az új építéseknel – a helyi védelem alatt álló épületekre még jellemző - hagyományőrző építészeti karakter megtartása.

Mezőkomárom az első katonai felmérésen. (1782-85)

Mezőkomárom a második katonai felmérésén. (1829-66)

ORSZÁGOS VÉDELEM ALATT ÁLLÓ MŰEMLÉK

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
1	1	Fő utca	M 1682

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A Fő utcán álló katolikus templom országosan védett műemlék.

A templom és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
2	553	Jókai u.43.	M 8468

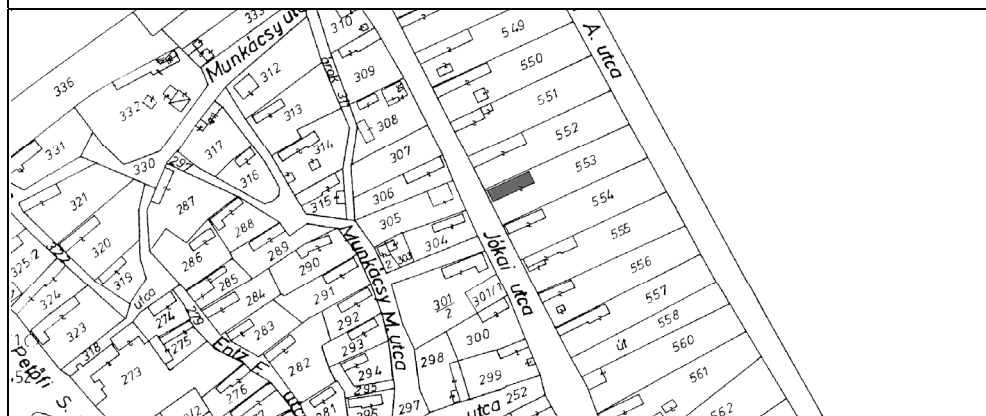
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az oldalhatáron álló nyeregtetős, boltíves tornácos lakóépület tömegével és nyílásrendjével országosan védett műemlék.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

HELYI JELENTŐSÉGŰ MŰVI ÉRTÉKEK

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
1	1	Fő utca	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A katolikus templom mellett álló, „Jézus és Mária szt. neve tiszteletére Streid Mihály és neje született Tímár Terézia alapította 1885 évben” vésett feliratú kereszt a korpusszal és Szűz Máriával védendő művi érték.

A kereszt és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
2	2	Fő utca	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A Fő utcán álló református templom védendő építészeti és településtörténeti érték.

A templom és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
3	4	Petőfi u.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A kontyolt nyeregtetős plébánia tömegével és nyílásrendjével védendő építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület felújításáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
4	15	Petőfi u.50.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A nyeregtetős, klinkertéglás homlokzatú, tornácos lakóépület védelemre érdemes építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

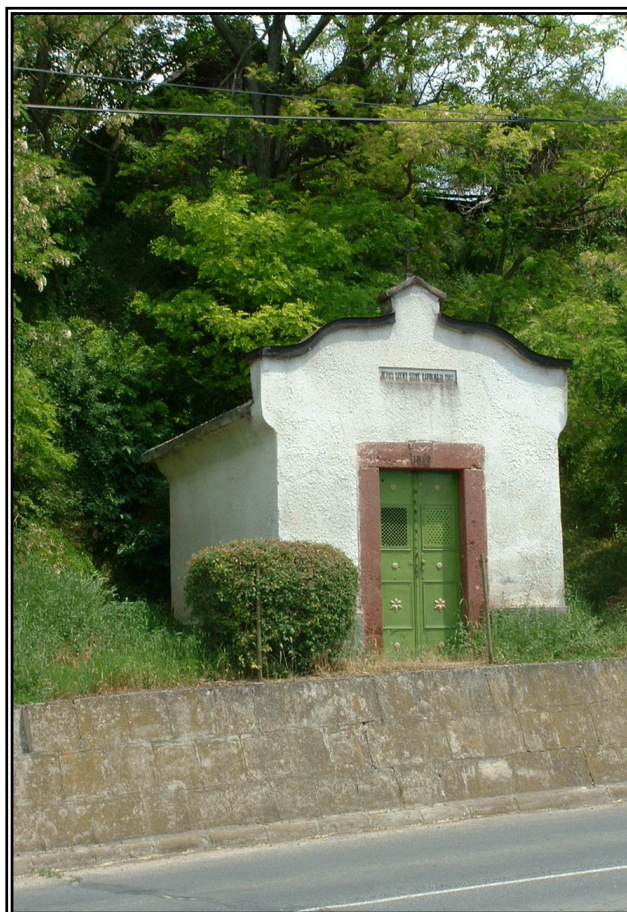
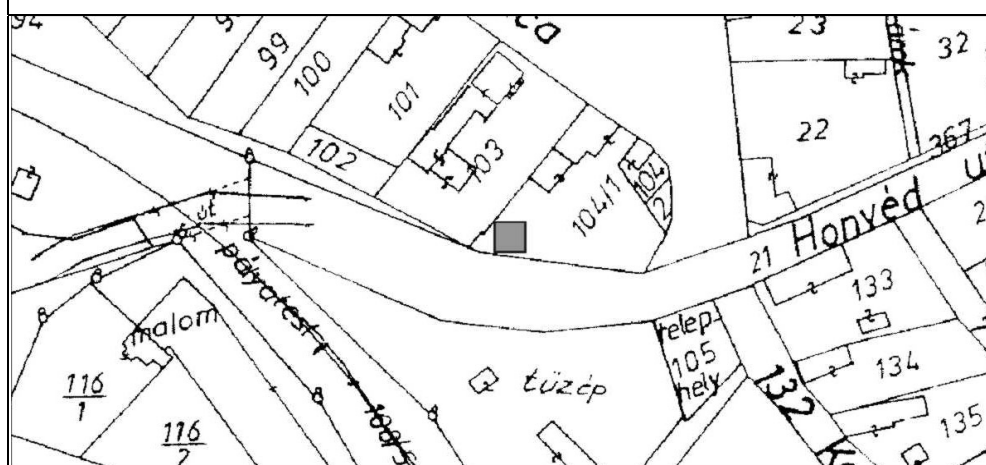
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
5	104/1	Kossuth u.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A Szabadhídvégről jövő út mentén álló kápolna – melyen a következő felirat áll „Jézus szent szíve kápolnája 1902, 1869” – helyi védelemre érdemes művi érték.

A kápolna és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
6	108/13	Vasút u.	HV

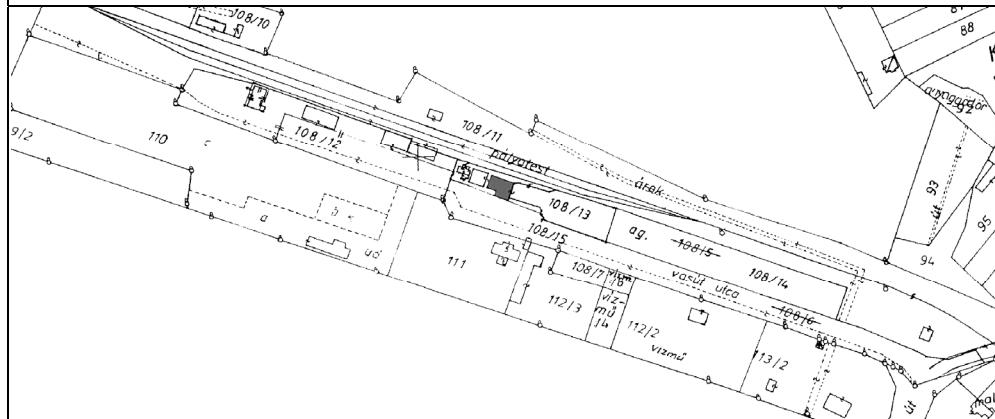
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A volt vasútállomás épülete eredeti tömegével és nyílásrendjével védelemre érdemes építészeti és településtörténeti érték.

JAVASLAT

Az épület felújításáról gondoskodni kell, melynek során az eredeti tömeg és nyílásrend megtartandó. Az épület idegenforgalmi hasznosítása javasolt.

HELYSZÍNRAJZ

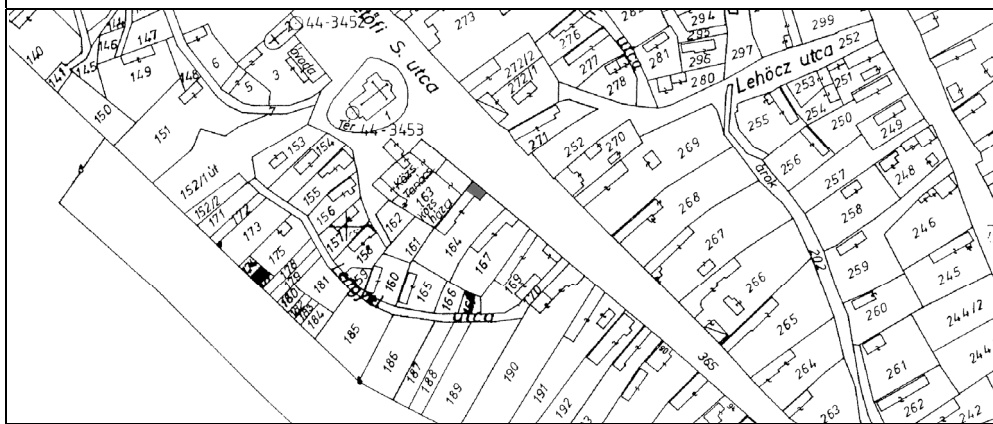
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
7	164	Petőfi u.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A nyeregtetős lakóépület tömegével, homlokzatdiszeivel és bádogsmunkájával védelemre érdemes építészeti érték.

Az épület felújítása folyamatban van. Az eredeti tömeg és homlokzat-tagolás megtartásával kell befejezni a felújítást.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
8	192	Petőfi u.86.	HV

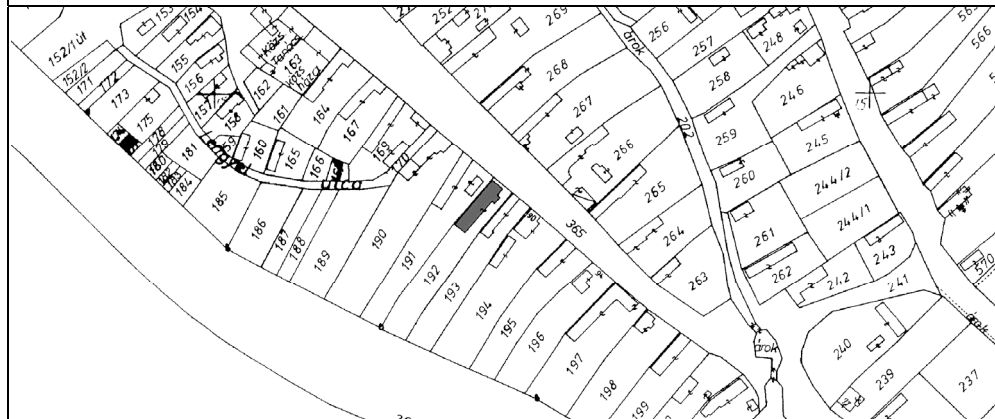
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A nyeregtetős lakóépület tömegével, egyszerű homlokzatával, eredeti ablakaival és díszes ajtójával helyi védelemre érdemes építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület felújításáról gondoskodni kell, melynek során az eredeti tömeg, homlokzat és nyílásrend megtartandó.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
9	210	Petőfi u.118.	HV

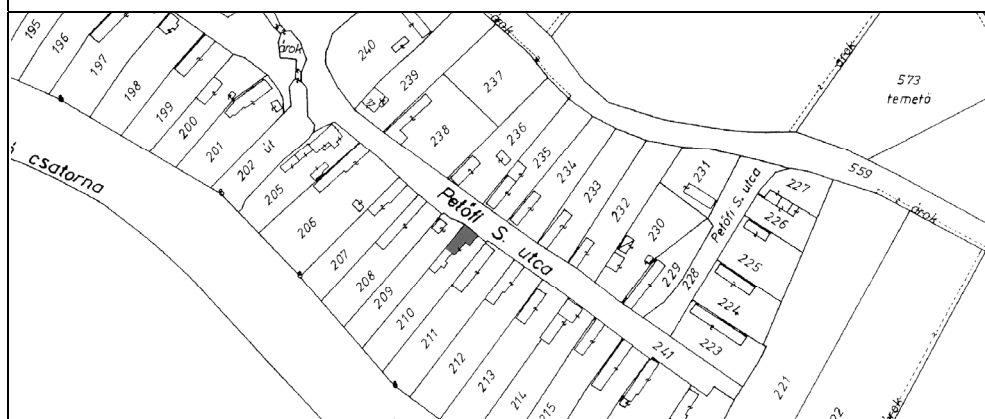
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A klinkertéglás homlokzatú lakóépület tömegével és nyílásrendjével védendő érték.

JAVASLAT

Az épület eredeti formájába történő fenntartásáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
10	238	Petőfi u.	HV

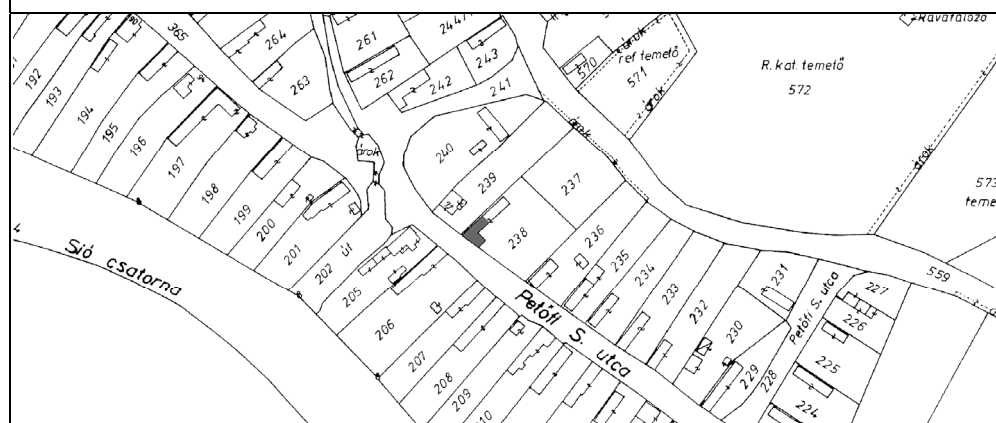
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A kontyolt nyeregtetős, klinkertéglás homlokzatú lakóépület eredeti nyílásrendjével és homlokzattagoló elemeivel helyi jelentőségű építészeti érték.

JAVASLAT

Az eredeti állapot helyreállítása javasolt az utcai homlokzaton.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
11	271	Petőfi u.47.	HV

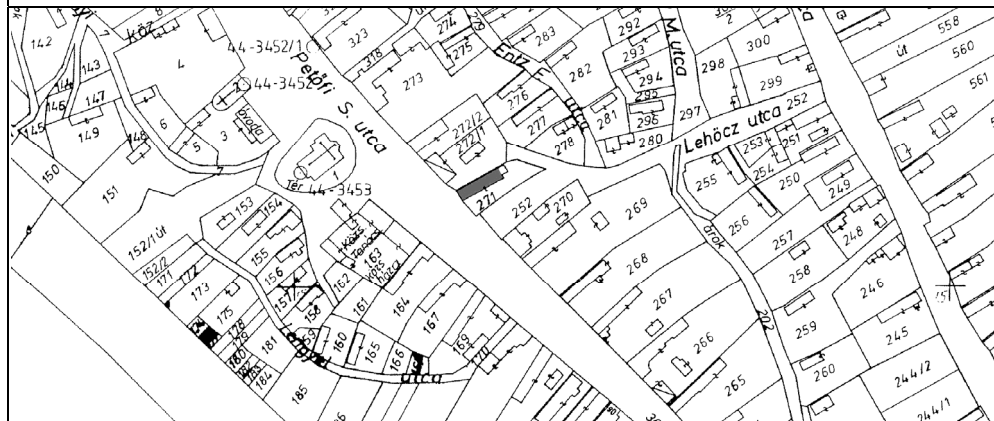
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A nyeregtetős, tornácos lakóépület tömegével és eredeti nyílásrendjével védendő építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület felújítása során az eredeti állapot megtartandó.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
12	273	Petőfi u.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A masszív tömegű kontyolt nyeregtetős épület helyi jelentőségű építészeti és településtörténeti érték.

JAVASLAT

Az épület felújításáról – és ennek során a gázvezeték áthelyezéséről – gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
13	336	Entz F.u.	HV

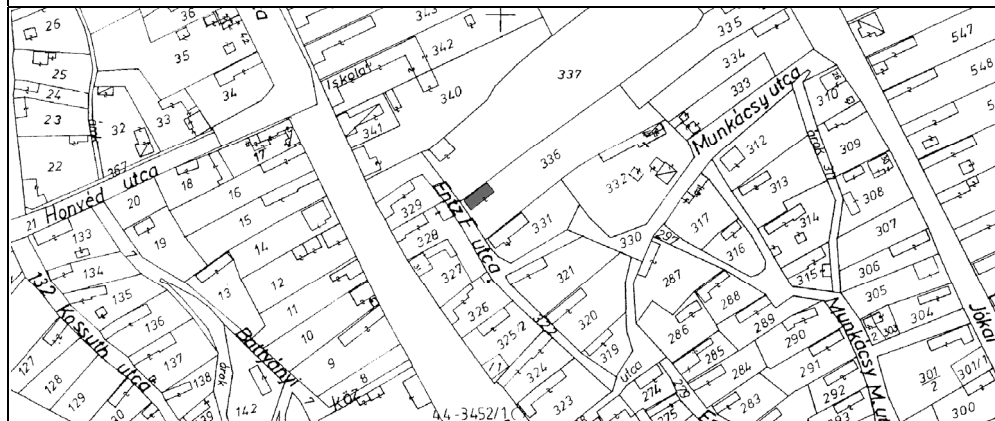
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az oldalhatáron álló nyeregtetős, tornácos lakóépület helyi védelemre érdemes építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
14	341	Petőfi u.23.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A kontyolt nyeregtetős épület – tornaszoba – helyi védelemre érdemes építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület felújítása során az eredeti állapot megtartandó.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
15	342	Petőfi u.21.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A kontyolt nyeregtetős, klinkertégla homlokzatú iskola védendő építészeti és településtörténeti érték.

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
16	343	Petőfi u.19.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az oldalhatáron álló nyeregtetős, téglarchitektúrás gazdasági épület a keretezett nyílásrendjével helyi védelemre érdemes építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület eredeti állapotában megtartandó.

HELYSZÍNRAJZ

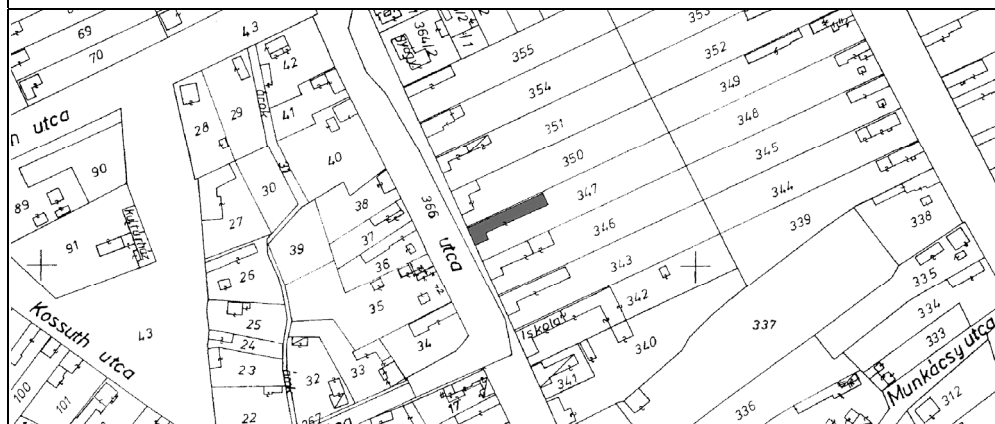
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
17	347	Petőfi u.15.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

Az oldalhatáron álló nyeregtetős lakóépület és a hozzá csatlakozó gazdasági épület tömegével, nyílásrendjével és homlokzattagoló elemeivel védendő építészeti érték.

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
18	355	Petőfi u.7.	HV

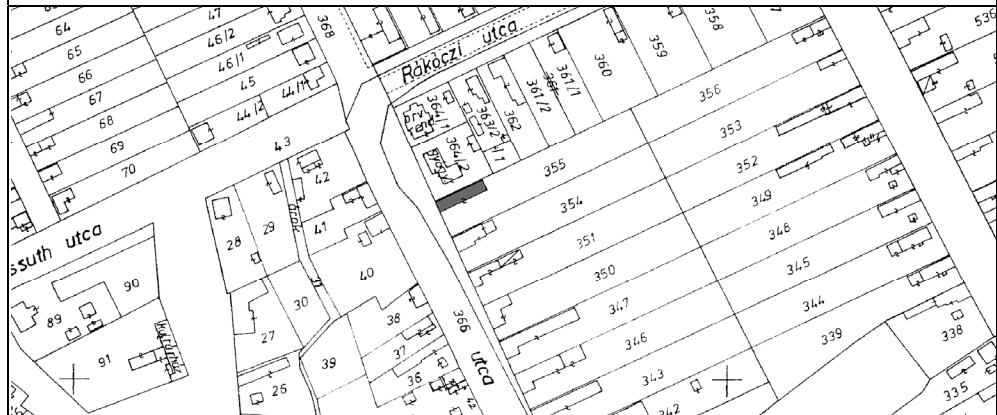
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az oldalhatáron álló nyeregtetős lakó- és gazdasági épület tömegével, eredeti nyílásrendjével, téglarchitektúrás tornáccával, valamint a gazdasági épület keretezett nyílásaival védendő építészeti érték.

JAVASLAT

A gazdasági épület ajtajának cseréje javasolt az épülethez illeszkedő nyílászáróra.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
19	364/1	Rákóczi u.	HV

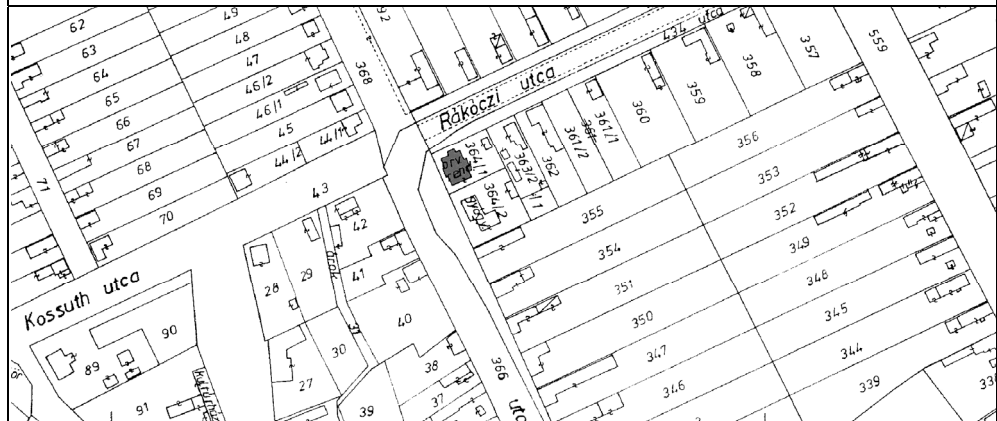
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A saroktelken álló manzárd tetős orvosi rendelő tömegével és eredeti nyílásrendjével helyi jelentőségű építészeti értéket képvisel.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell. A fém szerkezetű héjazati nyílászáró fára cserélése javasolt.

HELYSZÍNRAJZ

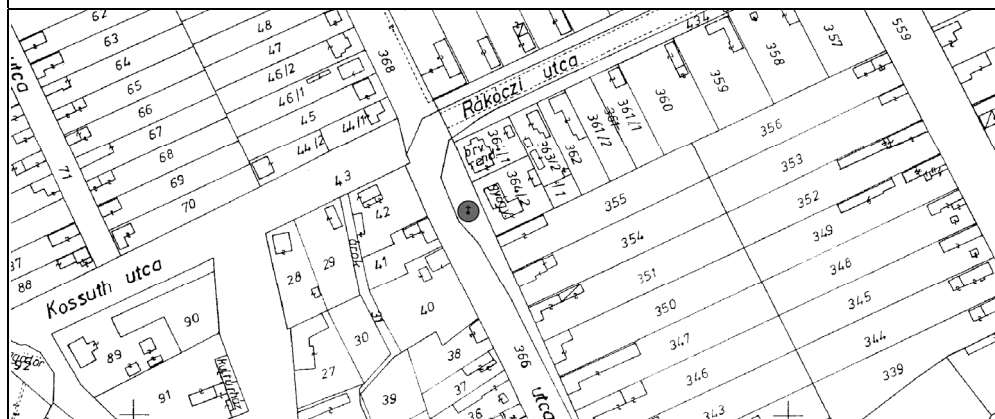
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
20	365	Petőfi u.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A Fő utcán álló kereszt a korpusszal – melyen az alábbi felirat olvasható: „A magyar gyalogságnál vitézkedő Lehocz József áitatos költsége állította 1708” – helyi jelentőségű művi értéket képvisel.

A kereszt és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
21	465	Rákóczi u.30.	HV

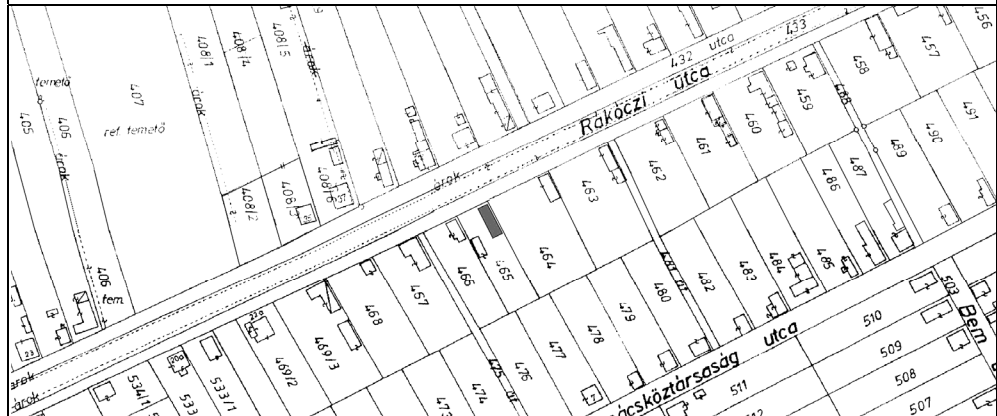
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az oldalhatáron álló nyeregtetős, beépített tornácos lakóépület tömegével és nyílásrendjével helyi jelentőségű építészeti értéket képvisel.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
22	549	Jókai u.33.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

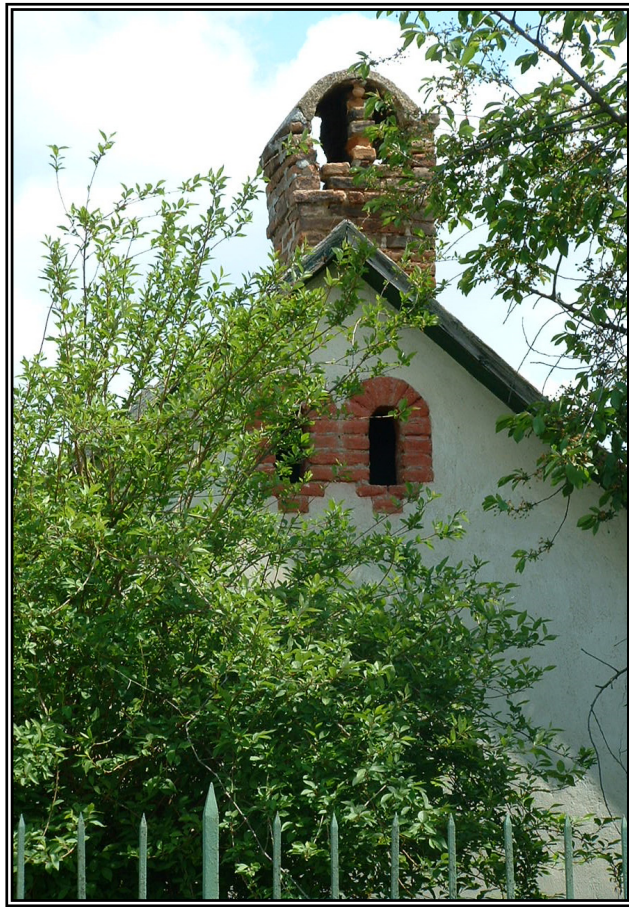
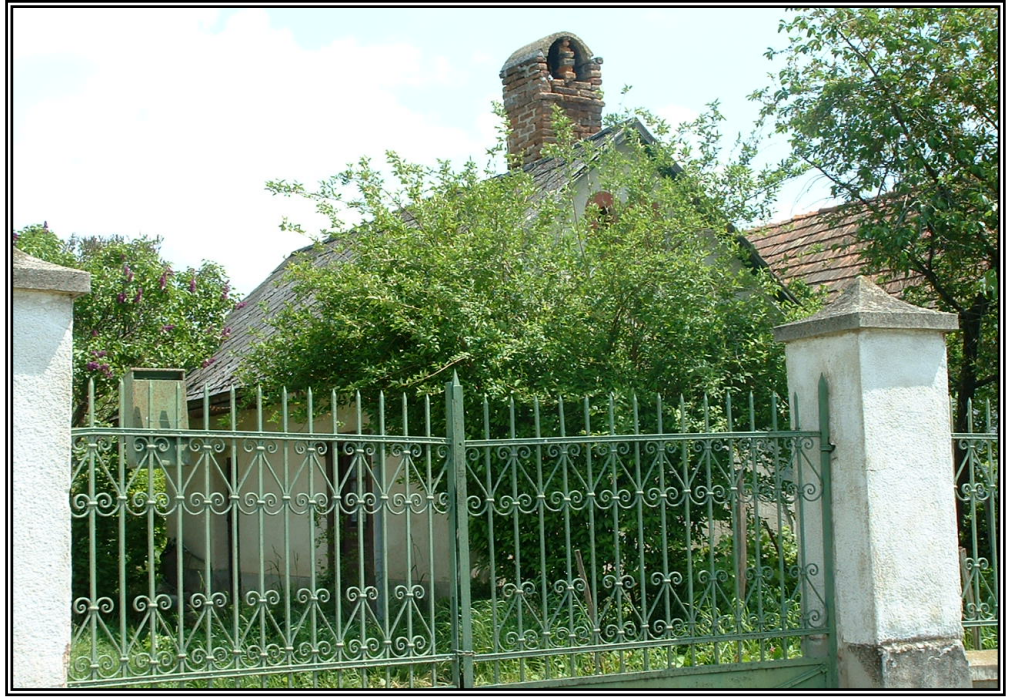
Az oldalhatáron álló nyeregtetős, tornácos lakóépület és a vele szemben álló nyárikonyha védendő építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület felújítása során az eredeti állapot megtartandó.

HELYSZÍNRAJZ

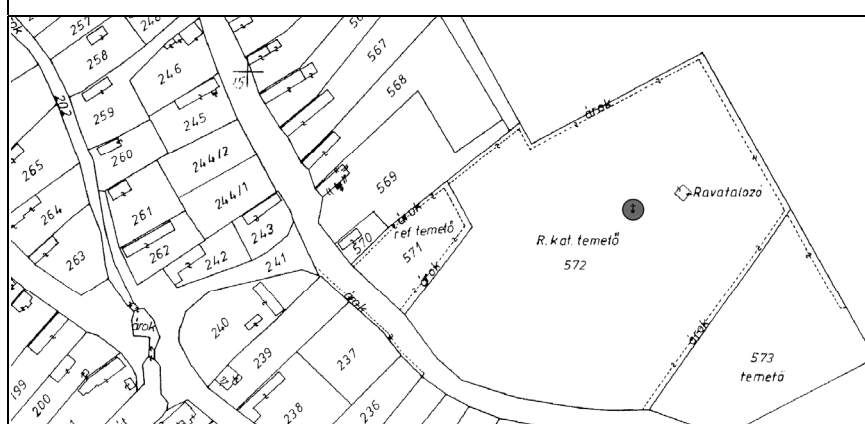
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
23	572	Temető	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A temető területén álló, „Én vagyok a feltámadás és az élet Ján.XI. az úrban elhunytak emlékére állította a rohm.kath. hitközösség 1904” feliratú kereszt a korpusszal és Szűz Máriával helyi jelentőségű művi érték.

A kereszt és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTség
24	608	Középhegy	HV

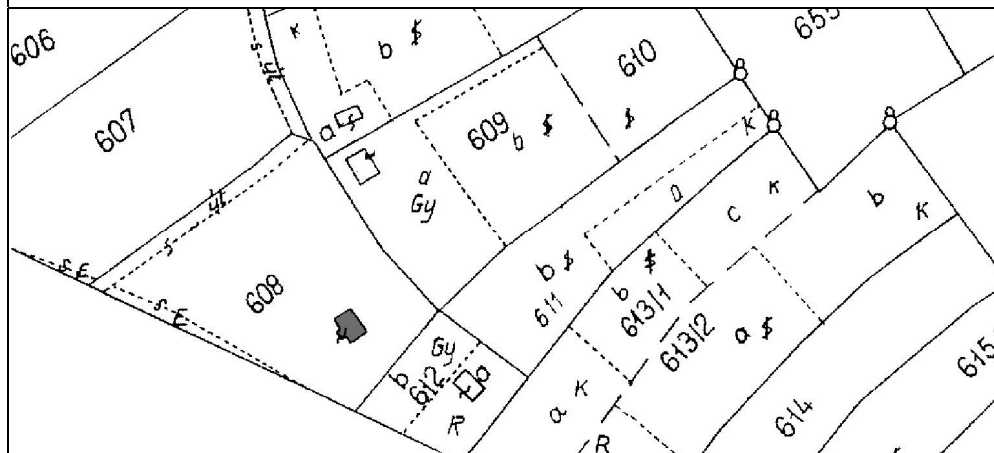
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A kontyolt nyeregtetős, tornácos présház védendő építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
25	626	Középhegy	HV

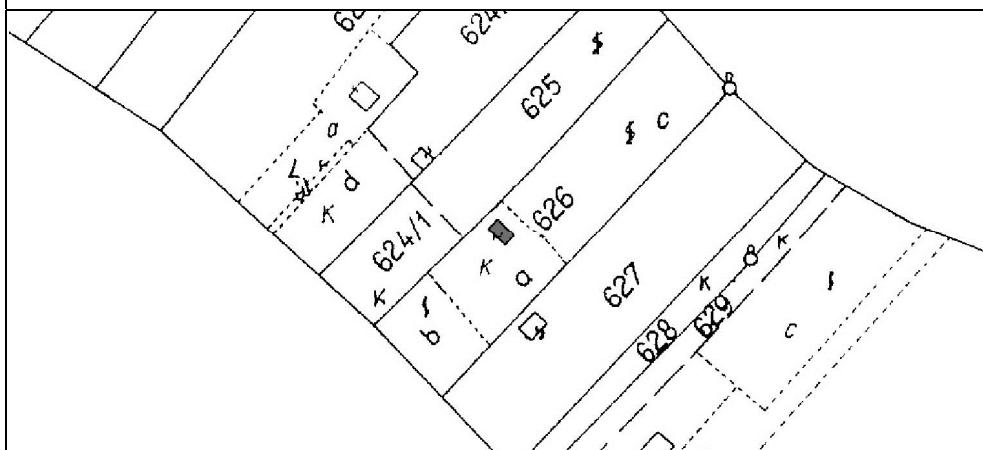
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A Középhegyen álló nyeregtetős présház tömegével és eredeti nyílásrendjével védendő építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület állagmegóvásáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
26	966	Aranyhegy	HV

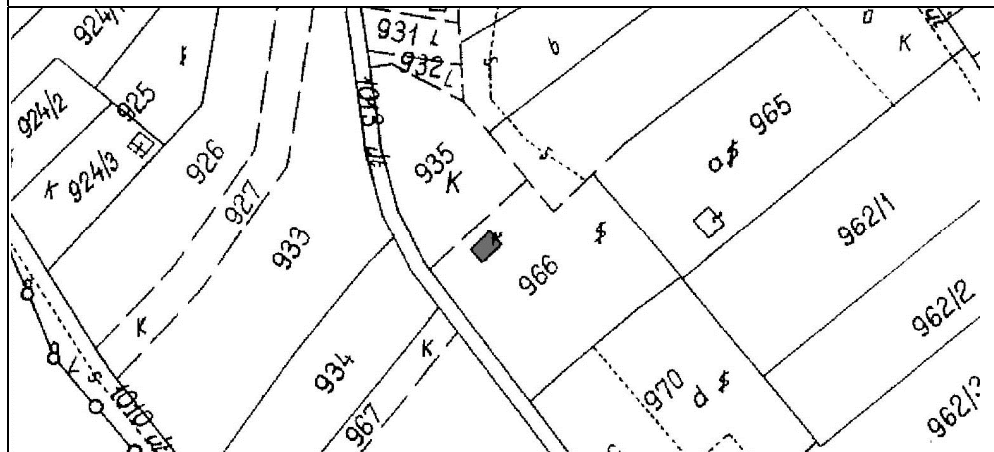
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az Aranyhegyen álló nyeregtetős présház helyi jelentőségű építészeti értéket képvisel.

JAVASLAT

Az épület felújítása során az eredeti állapot megtartandó.

HELYSZÍNRAJZ

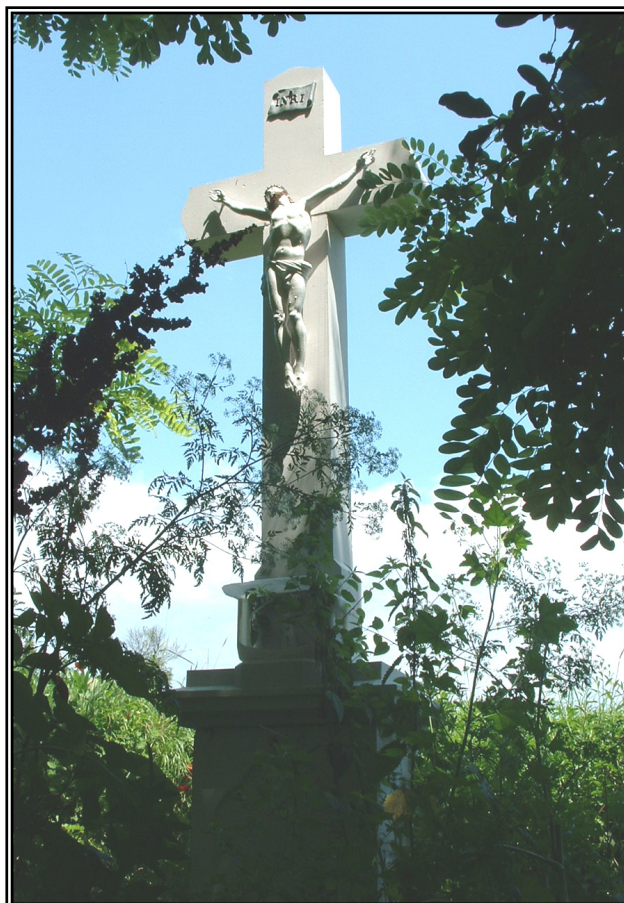
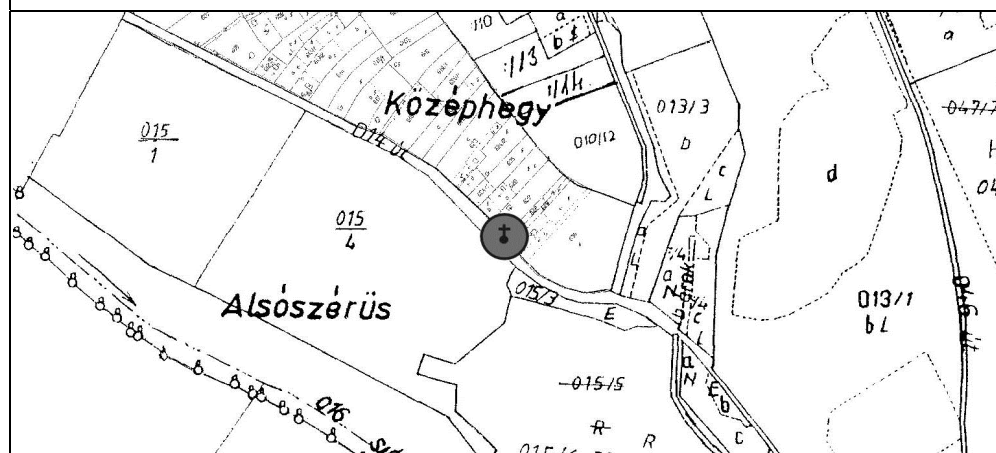
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
27	014	Külterület	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A szőlőhegyre vezető út mentén álló kereszt a korpusszal – melyen az alábbi felirat olvasható: „..... Borsos Györgyné született Üрге Örsébeth 1862” – helyi jelentőségű művi értéket képvisel.

A kereszt és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

RÉGÉSZETI MUNKARÉSZ

Készítette: Dr Torma István régész

2004. szeptember 22.

A tanulmány tárgya:

Mezőkomárom Község Önkormányzata a jogszabályi előírásoknak megfelelően hosszú távra szóló Településrendezési Tervet készített. Ehhez a 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, mely a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdés értelmében az 1997. évi LXXVIII. tv. 9. § (3) bekezdése alapján véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze. A jelen régészeti tanulmány a rendelkezésünkre bocsátott térképen jelölt területeket foglalja magába.

Jelen munkát (azaz a jelen tanulmány részét és egészét is) a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A vagyoni jogok kizárólagos jogosultja az Archeosztráda Kft. A tanulmány vagy annak része sokszorosítása, átdolgozása, az abból való idézés, vagy bármely más formában történő felhasználása csak az Archeosztráda kft. és a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásával lehetséges. A szerzői jogi jogsértés büntetőjogi és kártérítési következményekkel járhat. A tanulmányt csak annak megrendelője jogosult a szerződésben meghatározott célra felhasználni, de azt nem jogosult átdolgozni, azt mások részére végzett szolgáltatás vagy mások részére készített tanulmány részeként felhasználni. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, a régészeti lelőhelyekre és a régészeti érdekű területekre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozása vagy továbbadása harmadik fél számára csak a szerző engedélyével, a 17/2002. (VI.21.) NKÖM rendelet 7. §, valamint a 47/2001. (III.27.) Kormányrendelet szabályai szerint történhet.

Törvényi környezet:

(A vonatkozó hatályos jogszabályok és tartalmuk, azaz a régészettel érintett területeken követendő eljárás, jogok és kötelezettségek)

A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

2001. évi LXIV. törvény – örökségvédelmi törvény

1997. évi CXL. törvény, különösen a 38-49. § - múzeumi törvény

1979. évi 2. törvényerejű rendelet – kulturális javak jogtalan átruházásáról

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet – szabálysértésekről

149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet – a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – örökségvédelmi bírságról

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról

4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hatástanulmányról

3/2003. (I. 25.) NKÖM rendelet – egyes lelőhelyek védetté nyilvánításáról (példa)

17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet – kulturális örökség hatósági nyilvántartásáról

3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól

18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – régészeti feltárásokról

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – kulturális javak kiviteli szabályairól

16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hivatal eljárásrendjéről

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet – a kulturális szakértők működési engedélyéről

BTK vonatkozó paragrafusai (216/b, 316, 324, 325. §)

Általában a 2001. évi LXIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján kell eljárni. Ennek alapján a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni:

1. fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
2. nyilvántartott régészeti lelőhelyek
3. régészeti érdekű területek.

1.) Védett régészeti területek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) pont

A KÖH engedélye szükséges védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyéb esetekben a KÖH szakhatóságként jár el. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) és (4) bekezdés a) pontjai

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében minden az eddigi használattól eltérő hasznosításhoz, építkezéshez, a talaj bolygatásával járó tevékenység végzéséhez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (szakhatósági, feltárások esetében hatósági) engedélye szükséges.

2001. évi LXIV. tv. 65. § (1) bekezdés

Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt a Hivatal előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása, stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezés, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2001. évi LXIV. tv. 22. § (1)-(2) bekezdések

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket – a (2) bekezdésben meghatározottak kivételével – el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tárni.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltáráshoz szükséges szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez általában a megyei, egyes területeken a helyi (városi) múzeum. A szerződés érvényességéhez a Hivatal jóváhagyása szükséges. Magát a feltárást bármelyik, a régészeti feltárások végzésére jogosult intézmény elvégezheti, amennyiben a szerződő felek erről megállapodásra tudnak jutni. A feltáráshoz szükséges intézményeket a 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet 2. § sorolja fel.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a Hivatal hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható

örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A Hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van régészeti védelem megindítására, illetve annak megvalósulása esetén kisajátítás kezdeményezésére.

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet

A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

2001. évi LXIV. tv. 7. § 14. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §

Amennyiben ezeken a nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárással jogosult intézmény köteles állni.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltató lelet nemesfém tartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

A Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez lényegében a már ismert lelőhelyek esetében a nagyobb felületet érintő, 1 hektár területet vagy 500 m² épület-alapterületet meghaladó méretű, illetve bizonyos nyomvonalas létesítményekre, vízügyi létesítményekre, bányatelkekre és tereprendezésre vonatkozó beruházásokra érvényes bármely területen. A tanulmány elkészíttetése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A *2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés* alapján készíttendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a *4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet* melléklete. Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A

hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

A 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet melléklete szerinti tartalmi követelmények:

1. Vizsgálat (értékelés)

a.) történeti leírás, régészeti örökség

Mezőkomárom községre vonatkozóan nem készült eddig teljes (szisztematikus) régészeti topográfia, így a település régészeti örökségének értékelését illetően csak a korábbi kutatásokból rendelkezésre álló adatokra és a 2004. kora őszén végzett állapotfelmérő helyszínelés, terepbejárás eredményeire támaszkodhattunk. A falu neve régóta ismert a régészek előtt. 1847-ben kora újkori éremlelet, 1864-ben kelta üvegkarperec került a Magyar Nemzeti Múzeumba. A veszprémi múzeum már 1903. évi megalakulásakor tudomást szerzett itteni leletekről; 1908-tól rendszeresen gyarapodott mezőkomáromi tárgyakkal. Munkatársaik — Laczkó Dezső, Rhé Gyula és Nagy László — többször kutattak a határban. Utóbbi 1937-ben és 1938-ban nagyobb feltárást végzett az alsóhegyi bronzkori telepen. Az 1950-ben Fejér megyéhez csatolt területen a hatvanas években a székesfehérvári múzeum végzett néhány kutatást.

Jelenleg 15, térképen is ábrázolható mezőkomáromi régészeti lelőhelyet tartunk számon. A földrajzi adottságoknak megfelelően még mintegy 8–10, jelenleg ismert régészeti lelőhely előbukkanása várható a különböző földmunkák során. Fenti számok elsősorban a településnyomokra vonatkoznak, a mezőkomáromi földben még több olyan temetkezési hely rejtőzik, amelyeknek felfedezése csak földmunkáktól várható.

A közigazgatási határon belül két ismert nevű középkori település volt: Komár(om) és Szentmihályfalva.

Mezőkomáromra meglehetősen érthetetlen módon nincs középkori adatunk. Csak 1536-ban jelentkezik először Sárkomár néven Somogy megye adórajstromában. 1542-től Komár alakban Veszprém megyében írják össze. A törökkorban hamar elpusztult, a defterekben 1565-től pusztaként szerepel, de állítólag 1606-ban is lakott hely volt. 1647-ben a törökök Batthyány Ádám beleegyezésével (tolna)némedi jobbágyokkal telepítették be a pusztafalut. Az új falu talán már a mai helyén jött létre; a hídvégi határtól "egy puska lövésnyire." A háborús viszontagságok és a kettős adózás miatt 1662-re elpusztult, de hamarosan újra népesült, az 1670-es években már — nyilván némi túlzással — mezővárosnak (oppidum) mondják Révkomáromot. Magyar földesura a továbbra is a Batthyány család. Az új település átvészelte a törökkort, 1696-ban népes falu volt. Ez időben már templom is állt itt. (Veszprém megye helytörténeti lexikona. Bp. 1964. 264. — Dávid Géza: A simontornyai szandzsák a 16. században. Bp. 1982. 140. A község törökkori és újkori történetét legutóbb Dani Lukács írta meg (Mezőkomárom. Fejér megyei Történeti Évkönyv 22(1991) 101-128. old.).

Az eredeti Komár név egyébként személynévből keletkezett magyar névadással. A személynév a szláv szúnyog jelentésű szóból származik. A későbbi -om végződés talán a Duna melletti Komárom hatására alakult ki. Sár a Sió korábbi neve volt (Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp. 1988. 132.), a Rév jelző pedig az átkelő helyre utal.

Az okleveles emlékek hiánya ellenére Komár nagy valószínűséggel már az Árpád-korban létezett. Az eredeti falu helyét nem ismerjük. Több bizonytalan régészeti nyomot ismerünk a 17–18. századból (8. 13. lelőhely és állítólag sírok előkerülése a két mai templom közti területen), ezek pontos keltezését és a falu településtörténetében betöltött szerepét még nem ismerjük.

Szentmihályfalva nevét templomának védőszentjéről kapta. Eredetileg Szentmihály-nak hívták. A feltehetően Árpád-kori eredetű település az írott forrásokban csak nagyon későn jelentkezik. Batthyány Ferenc 1521 óta birtokolta több környékbeli faluval (Enying, Páta, Csittény, Hódos) együtt Szentmihályt is. A törökkor legelején elpusztult, 1570-ben már lakatlan helyként írták be a defterbe (Dávid Géza: A simontornyai szandzsák a 16. században. Bp. 1982. 64, 142.). Szentmihályfalva néven 1655-ben, Mihályfalu néven 1674-ben, Szentmihályfa néven 1696-ban szerepel. A pusztta mindhárom alkalommal — és a későbbiekben is — Enying tartozéka. Kápolnájának romjait a Sió partján 1755-ben még jól lehetett látni (Veszprém megye helytörténeti lexikona. Bp. 1964. 363.). A falu és templomának helye az 5. számú lelőhelyen figyelhető meg.

b.) természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések

A település külterületén igen nagy a mezőgazdasági művelés alá eső területek aránya, így az ismert régészeti lelőhelyek többsége a szántott területrészekre esik. A Mezőföld nyugati szélén elhelyezkedő falu esetében meghatározó természetföldrajzi tényező a Balatonból kifolyó Sió, amelynek völgye elhatárolja, de egyben össze is kapcsolja a területet Külső-Somogygal és a Tolnai-dombsággal, és ezzel az őskortól egészen a legutóbbi időkig meghatározta a falu településhálózatban elfoglalt helyét és kapcsolatrendszerét. A község középkori és kora újkori településszerkezeti előzményét nem ismerjük.

c.) településkép és utcaképek

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

d.) településszerkezet és területhasználat

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

e.) településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

f.) védettségek

- régészetileg védett területek:

A település közigazgatási határain belül külön rendeletben régészetileg védetté nyilvánított lelőhely nem található.

g.) az örökségi értékek elemzése

- nyilvántartott régészeti lelőhely és környezete:

A község közigazgatási területe szinte a történelem legtöbb időszakában lakott volt. Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk (beleértve a lokalizálhatatlan lelőhelyekről származó leleteket is):

- Őskor (azon belül nem meghatározható korú)/telepek
- Újkőkor (dunántúli vonaldíszes kerámia)/telep
- Rézkor (badeni kultúra)/telepek
- Kora bronzkor (nagyrévi kultúra, kisapostagi kultúra)/telep
- Középső bronzkor (vatyai kultúra, dunántúli mészbetétes kerámia)/telep, bronzlelet
- Késő bronzkor (urnamezős kultúra)/telep
- Késő vaskor (kelta)/telep, temetkezés
- Római kor/telepek, temetkezések, halom, érmek, út?
- Népvándorlás kor (avar kor)/telep, temetkezés
- Árpád-kor/telep
- Árpád-kor – késő középkor – kora újkor/falu, templom
- Kora újkor/falu, templom, temetkezés, éremlelet

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább pedig a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni beazonosítások alapján jelenleg az azonosított lelőhelyekkel érintett területek az alábbiak (lelőhelyenként a helyrajzi számok).

Megjegyzendő, hogy a Megbízótól kapott térkép kataszteri adatai felvételének idejét nem ismerjük, ezért a helyrajzi számok egy részének érvényességét illetően kétség merülhet fel. **A településszerkezeti terv jóváhagyása előtt feltétlenül ellenőrizni kell az alább megadott helyrajzi számokat! Ennek hiánya súlyosan veszélyeztetheti a régészeti örökség elemeinek megőrzését.**

- 1.) 0109/21.
- 2.) 0109/21.
- 3.) 0137/10-11, 25.
- 4.) 0137/25.
- 5.) 0137/7-10.
- 6.) 0137/5-6.
- 7.) 0161/20-21.
- 8.) 559-562.
- 9.) 07/7; 08; 014; 573; 605-607.
- 10.) 015/1; 221-222.
- 11.) 015/1, 4.
- 12.) 014; 015/3-4; 624/1; 625-630.
- 13.) 018.
- 14.) 023/4-5.
- 15.) 023/1, 5.

Régészeti érdekű terület:

Mivel a nyilvántartásban szereplő lelőhelyek kiterjedése a felszíni jelenségek alapján csak hozzávetőlegesen volt megállapítható, a környezetüket, továbbá azokat a területeket, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk

alapján jelenleg ismeretlen lelőhelyek feltételezhetők, régészeti érdekű területként kell kezelni.

Belterület: A belterület a Sió völgyét kísérő domb kiemelkedésen helyezkedik el, ami a régészeti korokban kiválóan alkalmas volt az emberi megtelepedésre, ezért a belterületnek a jelenleg ismert lelőhelyeken kívül fekvő része is teljes egészében régészeti érdekű terület.

Külterület: Patak völgyeket kísérő kiemelkedések. A külterületi lelőhely elhelyezkedése bizonyítja, hogy a Sió völgyéből kiemelkedő területeken kívül a Cinca-Csíkgát-patak és a Kutasi-patak (Tisztavíz) melletti dombok oldala és teteje is kiválóan alkalmas volt megtelepedésre. Ezért ezek — a már ismert régészeti lelőhelyeken kívül eső szakaszokon is — a patakok mellett 4–500 m széles sávban régészeti érdekű területnek tekintendők.

h.) területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés, azon belül többnyire szántás) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. 11 lelőhely (73 %) teljes egészében vagy részben szántóföld. 3 lelőhely (20 %) egy részén szőlő van. Részben gyepes területre esik 3 lelőhely (20 %). Mindössze 1 ismert lelőhely (7 %) található a belterületen. (A különböző területhasználati ágak között megoszló lelőhelyek több helyen is szerepelnek, számuknak és a százalékuknak az összege ezért magasabb.).

A régészeti lelőhelyeket a talajművelés és egyéb földmunkák súlyosan károsították és továbbra is veszélyeztetik. Az ismert lelőhelyek esetében a tájékozatlanság és a tájékozódás lehetőségének elmulasztása (!) következtében ez már eddig is nagyfokú pusztítást eredményezett. Így a hatástanulmány készítéséhez végzett helyszínelés alkalmával munkatársunk megállapította, hogy a Sírhegyen korábban részben feltárt kora újkori épületet és sírokat a közelmúltban földgyaluval súlyosan megrongálták (13. lelőhely). Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív talajforgatásos művelés, akkor a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisülést eredményez.

2. Változtatási szándékok

a.) településhálózati és tájhasználati változás

A rendezési terv nem tartalmaz településhálózati és tájhasználati változást.

b.) településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás

A rendezési terv nem tartalmaz településszerkezeti változást.

A régészeti lelőhelyeket érintő változtatási szándékok: Területhasználati, beépítettségi változást erdőtelepítés és lakóterület létesítése jelent. (l. még a 3. d.) pontnál).

c.) infrastrukturális változás

Régészeti lelőhelyeket érintő infrastrukturális változási szándékot nem tartalmaz a terv.

d.) népesség, életmód, társadalom, kultúra változása

Nem kaptunk erre vonatkozó adatot.

3. Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok)

a.) történeti településhálózati következmények

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

b.) természeti, táji hatások

A régészeti lelőhelyekre új természeti vagy táji hatások nem várhatók.

c.) településkép feltárulásának változásai

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

d.) régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

A Mezőkomárom területére eső ismert lelőhelyek a Sió és a patakok völgyéből kiemelkedő területeken helyezkednek el. A hasonló adottságú területeken számolni kell jelenleg nem ismert régészeti lelőhelyek váratlan előkerülésével. A lelőhelyek döntő többsége külterületre esik (Statisztikájukat I. az 1. h) pontnál). A lelőhelyeknek 3/4 része szántó és a szőlő, ezért régészeti szempontból veszélyeztetettek.

Szükségesnek tartjuk a fokozott régészeti védelemre tett javaslat megfontolását a község Pusztaszentmihályfa nevű határrészébe eső Aszóhalom (2. lelőhely) esetében. A lelőhelyen kb. 30 m átmérőjű, 3 m magas mesterséges halom áll. Hasonló halmokat az őskor bizonyos szakaszaiban és a római korban hordtak össze a temetkezések fölé. A Mezőföldön elsősorban a római korban emeltek ilyeneket, amint azt több feltárás — így a közeli mezőszilasi is — bizonyította. A fokozott régészeti védelem kezdeményezése mellett kívánatos a szántóként való használat, mint eddigi használati mód lehetőleg azonnali korlátozása és a művelési ág megváltoztatása (javasolt a gyep művelési ág bevezetése) vagy a terület mezőgazdasági művelésből való kivonása. A rendezési tervben szereplő erdősítés semmiképpen sem javasolt. A védelemre bárki nyújthat be kezdeményezést a KÖH területileg illetékes irodájához vagy a KÖH Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóságához. A szükséges jogi eljárásról a KÖH tud további információval szolgálni.

Ugyancsak szükségesnek tartjuk a fokozott régészeti védelemre tett javaslat megfontolását a község déli részén emelkedő Alsóhegy (14. lelőhely) esetében. Itt található a tágabb környék legjelentősebb kora- és középső bronzkori települése, ahol a Mezőföldre és a tőle nyugatra fekvő somogyi, tolnai tájra jellemző leletanyag egyaránt napvilágot látott. A több rétegű település egy részét Nagy László, illetve Bándi Gábor feltárta. A korábbi szőlőművelés ugyan számos lelet előkerülését eredményezte, de egyúttal súlyosan károsította is a lelőhelyet, amelyet az egy részén folytatott szántás ma is pusztít. A fontos lelőhely megőrzését a fokozott

régészeti védelem és a szántóföld rovására a gyepes terület kiterjesztése segítheti elő. A tervben szereplő erdősítést ezen a lelőhelyen sem javasoljuk.

A helyi, önkormányzat által rendeletben kimondott régészeti védelemnek csak abban az esetben van értelme és létjogosultsága, ha az az egyes területek számára az éppen hatályos jogszabályokban biztosítottnál erősebb védelmet garantál. Ez különösen a régészeti érdekű területek esetében jelenthet átmeneti megoldást arra az időszakra, amíg az érintett terület régészeti lelőhellyel való érintettsége egyértelműen kiderül, de a miniszteri rendeletben megjelenő védettség kimondásáig a veszélyeztetett területen is átmeneti megoldást jelenthet. A településen helyi védelemre jelenleg nem javasolunk területeket, de az összes lelőhely esetében a teljes építési tilalom kimondása jelentősen segítené a régészeti örökség elemeinek a jövő generációi számára való fennmaradását.

Bár több lelőhely esetén megállapítható annak veszélyeztetettsége és hosszú távon való károsodása, esetleges feltárásuk tervezését – legalábbis a fent javasolt régészeti védelem megvalósulása esetén – egyik esetben sem javasoljuk. Beruházások esetén azonban megelőző régészeti kutatásra lehetőség van a nyilvántartott lelőhelyeken, régészeti érdekű területeken vagy a községhez tartozó bármely, régészeti nem nyilvántartott területen pedig újabb régészeti emlékegy előkerülése esetén mentő feltárás végzése szükséges.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, továbbá minden olyan esetben, amikor váratlanul régészeti lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH) értesíteni kell (ez utóbbi esetben a területileg illetékes múzeum értesítésével párhuzamosan). Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, mely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során a régészeti pluszköltségek tervezése.

A régészeti lelőhelyek megmaradása nagyban függ attól, hogy a jelenlegi veszélyeztetés folytatódik-e, vagy a lelőhellyel érintett földrészeket más, bolygatással nem járó művelésre vagy hasznosításra térnek át. A szántás – különösen a mélyszántás, a talajlazítás – folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása olyan módon, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja: javasolt a gyep művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés utáni kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása. A gyep, rét, legelő művelések a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Épp ezért törekedni kell e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A felszínen is látható, szétszántott, illetve szétdózerolt jelenségek súlyos károsodottságra, végső megsemmisülés-közeli állapotra utalnak a fent említett 14., illetve 13. lelőhely esetében, így ezeken a területeken különösen javasolt a művelési ág sürgős megváltoztatása.

A lakott vagy más módon beépített területeken az emberi tevékenység az átlagosnál is jobban veszélyezteti a földben rejlő régészeti emlékanyagot. A 8. lelőhely esetében ezért külön figyelmet kell fordítani a területhasználattal kapcsolatos bármilyen, akár minimális változtatásra is.

A további lelőhelyeken a jelen használat nem veszélyeztet közvetlen pusztulással, de hosszú távon súlyos károkat okoz, ezért javasolt annak megváltoztatása is. Ugyanakkor bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, meliorálás, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag-, vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépítés, stb.) jelentős károkat okozhat a lelőhelyeken, ezért ezek a tevékenységek minden esetben a Hivatal előzetes szakhatósági engedélyéhez kötöttek. A Hivatal saját hatáskörében mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban ezek alapján engedélyezi, kikötésekkel (pl. a beruházó költségére történő megelőző feltárás vagy régészeti felügyelet elrendelésével) engedélyezi, vagy elutasítja az engedélykérelmet. Mindezek alapján a lelőhelyekkel érintett területeket érdemes a gazdasági/ipari vagy építési területek kijelölésénél mellőzni.

A megbízótól kapott tervezés közbeni információ alapján a fejlesztésre kijelölt területek nyolc (53 %) régészeti lelőhelyet érintenek valamilyen formában (részletezésüket l. alább). A végleges terv módosulása esetén az egyes lelőhelyekre vonatkozó észrevételek is értelemszerűen módosulnak. Legcélszerűbb lenne a létesítmények számára más területet kijelölni. Az eredetileg tervezett helyen történő megvalósításhoz mindenképp a Hivatal szakhatósági hozzájárulására lenne szükség. Még abban az esetben is, ha igazolható, hogy a beruházás máshol nem, vagy csak a költségek aránytalan megnövekedésével valósítható meg, a Hivatal hozzájárulása akkor is csak megfelelő kikötésekkel (próbafeltárás, teljes megelőző feltárás stb.) várható. Ennek idő- és pénzbeli vonzatával ezért már a tervezéskor számolni kell.

A változással érintett lelőhelyek a tervek megvalósulása esetén várhatóan szükségessé váló régészeti beavatkozás jelzésével:

A változással érintett lelőhelyek a tervek megvalósulása esetén szükségessé váló régészeti beavatkozás jelzésével:

Védelmi erdőterület létesítése:

A 2. számú lelőhelyen őskori vagy nagyobb valószínűséggel római kori sírhalom áll, amelynek esetében a változtatási szándéktól függetlenül is javasoljuk a fokozott régészeti védelem megfontolását. A mesterséges halmok a természetvédelmi törvény értelmében ex lege védelem alatt állnak. Az erdőtelepítés földmunkái és különösen a majdani fakitermelés veszélyezteti a halom épségét és fennmaradását, ezért célszerűbb lenne a halmon és közvetlen környékén a gyepesítés.

A 14. lelőhelyen ugyancsak védelmi erdő telepítését tervezik. A kiemelkedő jelentőségű bronzkori település fokozott régészeti védelemre való felterjesztését a szintén a változtatási szándéktól függetlenül is javasoljuk. A 2. számú lelőhelyhez hasonlóan itt is a gyepesítés szolgálná a régészeti örökség védelmét.

A 4. számú lelőhely teljes egészére, a 6. lelőhely déli és keleti szélére terveznek védelmi erdőt. Mindkét lelőhelynél megelőző feltárás előírása várható a Hivatal részéről.

Külön kell foglalkozni a 7. lelőhellyel, amelynek déli részére erdőt, északnyugati részére szántóföldet terveznek. A lelőhely teljes kiterjedését nem ismerjük. A korábbi szőlő alá forgatások már erősen megbolygatták, ezért a változások megvalósítása előtt első lépésben próbafeltárás elrendelése várható. A lelőhely egésze I. osztályú szőlőkataszteri terület. Esetleges szőlőtelepítés előtt hasonló előírás várható.

Kertes mezőgazdasági terület:

A 9. lelőhely egésze és a 12. lelőhely északi széle már jelenleg is tulajdonképpen ebbe a kategóriába tartozik, lényegében korábbi állapot visszaállításáról van szó. Itt is első lépésként próbafeltárás elrendelése várható.

Lakóterület létesítése:

A 10 lelőhely nyugati szélén néhány házból álló lakóterület bővítést terveznek. Próbafeltárás elrendelése, ennek eredménye ismeretében pedig megelőző feltárás előírása várható.

Gyepterület létrehozása:

A 10. és 12. lelőhely nagy részének gyepesítése egyúttal a régészeti örökség védelmét is szolgálja.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján a településrendezési tervben jelenleg nem szerepelnek további fejlesztések. A jövőben esetleg felmerülő szándékokkal kapcsolatban azonban megisméltendő még, hogy kert, szőlő, vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése is többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyre nézve, ugyanis a szőlő és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. rigolírozás, szőlőirtás, új ültetvény telepítése, fásítás, tuskózás) a lelőhelyek részbeni bolygatásával vagy megsemmisítésével járhatnak. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. A jelenlegi területhasználatok módosítását ezért javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzéséhez kötni.

A belterületi, vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, melyek a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygatják (pl. ház-, pince-, vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, árokásás, útépítés, stb.), ugyancsak veszélyeztető forrásnak minősülnek, ezért a jövőben a beépített területeken esetleg lokalizált lelőhelyek területén az ilyen jellegű beavatkozásokat (a talaj bolygatásának mértékétől függetlenül) a KÖH előzetes engedélyéhez kötik a jogszabályok.

A régészeti érdekű területek közül a belterületen elhelyezkedőkre különösen vonatkoznak az előző bekezdésben leírtak. A külterületen fekvő régészeti érdekű területek esetében a hatások is nehezebben kalkulálhatók. Nem tudni például, hogy egy adott területen a felszín azért nem tartalmaz jelenleg lelőhelyre utaló leleteket, mert a bolygatás nem érte el eddig az ehhez szükséges mértéket, vagy éppenséggel már teljesen megsemmisítette a jelenségeket. A jelen használatból ezért eltérni nem kell, jelenségek, vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a Hivatalt is, hogy a lokalizáció alapján a lelőhelyet fel tudja venni a nyilvántartásába. A lelőhely jellegétől függően a további teendőket a Hivatal tudja majd meghatározni. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleges útépités, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön hatásvizsgálat készíttetése. Az elsősorban úgy nevezett non-destruktív metodológiák (légifotó, teljes felületet érintő szisztematikus terepbejárás, geofizikai felmérés), esetleg szondázó kutatások alkalmazásával a lelőhelyek azonosítása, kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített hatásvizsgálat révén ugyanis elkerülhető, hogy a terv az engedélyezési fázisban a Hivatal által elutasításra, vagy nem várt mértékben módosításra kerüljön. A hatásvizsgálat beruházó általi elkészíttetését ugyanakkor a jogszabályokban meghatározott esetekben a Hivatal is elrendelheti. Egy-egy konkrét tervezés megkezdésekor ezért mindenképp értesíteni kell a KÖH területileg illetékes irodáját.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen is leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

A lelőhelyek közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

e.) történeti térbeli rendszerek alakulása

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

f.) műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

g.) műemlékek megújításának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

h.) településkarakter változásának hatásai

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

i.) környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

j.) folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható lenne, ha a területeken a talajművelést a már felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (KÖH, Megyei Múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb vagy utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

k.) kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A jogszabályok nem írnak elő kárenyhítési vagy ellentételezési kötelezettséget arra az esetre, ha egy terület tulajdonosát az előírások vagy a jogszabályból eredő kötelezettségei miatt hátrányok érik. Ugyanakkor a kárpótlás lehetőségét nem is zárja ki semmi, így ez minden esetben az érintett felek megegyezésétől függ.

A régészeti lelőhellyel érintett ingatlanok esetében megvizsgálandó annak lehetősége, hogy a Nemzeti Földalapba való felajánlásért cserébe onnan másik, azonos értékű ingatlan formájában történjen ellentételezés.

Összefoglaló

Mezőkomárom területén nagyszámú régészeti lelőhelyet tartunk nyilván, amelyek az emberiség és a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai. Bármilyen településszerkezeti, területhasználati változtatás, infrastrukturális vagy egyéb beruházás tervezése esetében kiemelt figyelmet kell fordítani a földben rejlő régészeti emlékanyagra, legyen szó nyilvántartott régészeti lelőhelyről vagy régészeti érdekű területről. A kedvező településföldrajzi adottságok miatt régészeti leletek váratlan előkerülése a település területének nagy részén várható, ez esetben pedig mindenki részéről elvárható a törvények tiszteletben tartása és a nemzeti kulturális örökség iránti megfelelő megbecsülés.

Akárcsak a belterület esetében, a külterületi fejlesztések tervezésénél is érdemes figyelembe venni a nyilvántartott lelőhelyeket, az itt előkerülő régészeti emlékek léte, illetve szükségszerű feltárása ugyanis lelassíthatja vagy megakadályozhatja a tervbe vett beruházások létrejöttét. Tanácsos tehát a régészeti lelőhelyeket és régészeti érdekű területeket kihagyni a nagyobb szabású fejlesztési tervekből. Amennyiben ez nem lehetséges, hosszan elhúzódó feltárásokkal kell számolni.

Régészeti érintettség és a tervezés:

A talaj bolygatásával járó tevékenységek során régészeti szempontból kiemelten vizsgálendő területek általában véve a tervezett aszfaltos utak építésével érintett területek, belterületbe vonni kívánt új területek, gazdasági hasznosításra kiszemelt területek, egyéb beépítésre szánt területek, ill. az erdősíteni vagy vízzel elárasztani tervezett földrészletek és a feltöresre kijelölt rétek. Ezeken a területeken beruházás tervezése esetén, már a tervezés legelején javasolt a Hivatal előzetes állásfoglalásának beszerzése. Ebben a hivatal nyilatkozni tud arról, hogy az érintett területen időközben vett-e nyilvántartásba régészeti lelőhelyet, illetve hogy az adott beruházás megvalósításához hozzá fog-e járulni, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A Hivatal állásfoglalásának kialakításához a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését.

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A község területén időközben előkerülő lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségről időben meggyőződni.

A HÉSZ-be javasolt szövegrész

“Régészeti érintettség esetén a 2001. évi LXIV. törvény és a hozzá kapcsolódó végrehajtási rendeletek alapján kell eljárni.

A fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyeken a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal az adott ügy típusától függően hatóság vagy szakhatóság.

Minden nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintő, a talaj bolygatásával járó tevékenység, továbbá művelési ág megváltoztatásának szándéka (különösen gyepek feltörese vagy tuskózás) esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (szakhatósági) engedélyre van szükség.

A régészeti érdekű területeken tervezett munkálatok esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt véleményező szervként kötelezően be kell vonni még a tervezés fázisában.

Minden olyan esetben, amikor lelet vagy jelenség kerül elő, a területileg illetékes múzeumot és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt értesíteni kell és a továbbiakban a múzeum nyilatkozatának megfelelően kell eljárni.

Régészeti lelőhelyeken a nagy felületeket érintő beruházások előtt a Hivatal hatásvizsgálat készítését írhatja elő.

A régészeti örökséget érintő kérdésekben a rendezési tervhez készített hatástanulmányban foglaltak az irányadók.”

Budapest, 2004. szeptember 22.

dr. Torma István

NYILATKOZAT

Alulírott, **Torma István**, régész, nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II. 20.) NKÖM rendelet 6. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben (a régészeti lelőhelyvédelem szakterületen), valamint a nevezett jogszabályi hely (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: 452/1964. (ELTE-BTK)

Szakértői engedély száma: 2.2.2/19/2002. Sz-20/2002. (NKÖM)

Az általam ellenjegyzett örökségvédelmi hatástanulmány (Mezőkomárom), illetve annak általam jegyzett részei az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készültek, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

Budapest, 2004. szeptember 22.

dr. Torma István